

اصلاح و بهتر کردن عادت مطالعه و مردم مطالعه گر:

نقش کتابخانه‌ها^۱

تألیف: L. S. Ramaiah

ترجمه: دکتر علی شکویی

عضو هیأت علمی دانشگاه تهران

مقدمه

در ابتدا بر جهان سکوت برقرار بود، از این سکوت، صوت ایجاد شد و از صوت به تدریج کلمه و کلمات به وجود آمدند. کلمات زبان را تشکیل می‌دهند و زبان سنگ‌بنای ارتباط و معرفت‌شناسی می‌باشد. آموزش و یادگیری هر زبان متضمن تسلط بر مهارت‌های گوش دادن، خواندن، صحبت کردن و نوشتن می‌باشد. مهارت‌های گوش دادن و صحبت کردن در موقع تولد در ضمیر هر انسانی وجود دارد مگر اینکه شخصی از لحاظ فیزیکی ناقص بوده باشد اما مهارت‌های خواندن و نوشتن را باید آموخت و این آموزش با مقادیر معینی از سعی و کوشش میسر می‌شود.

دروازه علم و دانش

مطالعه دروازه‌ای به طرف دانش و درایت است. مطالعه یکی از مؤثرترین عوامل پیشرفت سیستماتیک زبان و شخصیت آدمی است. مطالعه ما را با عقاید و افکار آنهایی که موانع زمان، مکان و زبان را از میان برمی‌دارند، آشنا می‌سازد. زمانی به خواندن و مطالعه به چشم وسیله‌ای نگاه می‌کردند که می‌توانست پیام‌ها را در اختیار خواننده قرار دهد، اما امروزه تحقیقات مربوط به مطالعه ثابت کرده است که خود عمل مطالعه، یک نوع فعالیت چندبُعدی فرآیند ذهنی است که به مقدار زیاد به توسعه هوش و ذهنیات شخصی کمک می‌کند. دانشمند و روانشناس روسی دکتر V. Demidov در کتاب خود با عنوان:

«چگونه می‌بینیم و چه چیزهایی را مشاهده می‌کنیم» چنین می‌نویسد: «عمل خواندن و مطالعه نیروی مطلق نیم‌کره چپ مغز را توسعه داده و بهتر می‌کند و علاوه بر این، کلماتی

را که مربوط به تصویرهای ذهنی بخصوصی می‌باشند، را کامل می‌کند. این فرآیند اخیر، یعنی تکمیل تصویر ذهنی از کلمات، در مشاهده تصاویر در روی پرده تلویزیون، به هیچ‌وجه مطرح نمی‌باشد و در نتیجه، یک فرد مطالعه‌گر شخصیت ذهنی بیشتری را از فردی که فقط به درک مشاهده و دیداری قناعت می‌کند و به خود زحمت مطالعه را نمی‌دهد، یعنی می‌تواند بین کلمات و مطالب در سطح وسیعی تمایز قائل شود».

منافع مطالعه

تأثیر مطالعه در زندگی افراد فوق‌العاده وسیع و جامع است. یک مطالعه‌گر می‌تواند مهارت‌های تازه یاد بگیرد، حقایق تازه‌ای معرفی کند، فردی با معلومات بار آید و می‌تواند با فکر و احساس خود اقداماتی به عمل آورد.

مطالعه دارای نیروی منحصر به فردی است که می‌تواند در خواننده تغییراتی به وجود آورد. گاهی گفته می‌شود که ماهیت ما مربوط به مطالبی است که مطالعه می‌کنیم. آبراهام لینکلن گفت: «چیزهایی را که می‌خواهم بدانم، در کتابها قرار دارند و دوست من کسی است که برای من کتابی تهیه کند که من آنرا نخوانده‌ام». فرانسیس بکین Francis Bacon نیز می‌گوید: «مطالعه باعث تکامل انسان می‌شود». D. H. Russel در کتاب خود با عنوان «کودکان خواندن یاد می‌گیرند» (۱۹۴۹)، منافع مهم هشتگانه مطالعه را چنین فهرست می‌کند:

- (۱) بسط و غنای تجربیات انسان در مورد روش‌های پیچیده زندگی.
- (۲) ایجاد فرصت برای تجدید و دگرگونی زندگی و تجربه ماجراها و افکار دیگران.
- (۳) کسب بینش در مورد شخصیت و مشکلات خویشتن.

مقدمات و شروط لازم برای عادات مطالعه

نیازمندی‌های مربوط به عادت مطالعه شامل سه مرحله می‌باشد که عبارتند از: (a) توانایی برای خواندن، (b) تسهیلات موجود برای مطالعه و (c) وسایل موجود برای خواندن و مطالعه. برای تشکیل عادت مطالعه و حفظ و نگهداری این عادت، شروط و مقدمات سه‌گانه فوق ضروری هستند تا شخص بتواند این عادات را تشکیل دهد.

توانایی برای خواندن

در موضوع مربوط به توانایی برای خواندن، موانع خاصی وجود دارند که شخص باید آنها را از پیش‌پای خود بردارد و این موانع عبارتند از:

(a) فقر، (b) بیسوادی.

فقر: در هندوستان بیش از نصف جمعیت این کشور در فقر زندگی می‌کنند. این افراد به وسیله موانعی مانند گرسنگی، کثرت جمعیت و بهداشت نامناسب از زندگی بهتر محروم می‌باشند. آنها قدرت خرید ندارند و بیشتر درآمد آنها صرف غذا و مسکن می‌شود. این مردم حتی فکر خرید کتاب برای مطالعه را به مخیله خود راه نمی‌دهند. حتی طبقه متوسط نیز به ندرت پولی برای خرید کتاب خرج می‌کنند و موارد خرید کتاب از طرف آنها اغلب محدود به کتابهای مذهبی و کتابهای درسی می‌باشد.

بیسوادی: بیشتر از ۴۵٪ جمعیت هندوستان بیسوادی می‌باشند و خواندن و نوشتن نمی‌دانند و در بین مردم باسوادی نیز، اغلب فقط می‌توانند اسم خود را بخوانند و بنویسند. تعداد زیادی از افرادی نیز هستند که مدرسه را ترک کرده و به علت فقدان تسهیلات خواندن و مطالعه، به تدریج در جرگه بیسوادان قرار می‌گیرند. در هندوستان، مطالعه و خواندن به بخش‌های خاصی از مردم که حرفه آنها بود محدود می‌شد. اگر تعداد صفحات مطالعه‌شده را برای هر نفر در نظر بگیریم، خواهیم دید که در هندوستان هر نفر ۳۲ صفحه کتاب مطالعه می‌کند، در صورتی که این معیار در کشورهای پیشرفته مانند ایالات متحده، انگلستان، آلمان و ژاپن به دوهزار صفحه برای هر نفر بالغ می‌شود.

اما سعی می‌شود که در هندوستان زندگی مردم فقیر را با روش‌های لیبرال بهبود بخشند. دولت‌ها با بکار بردن روش‌های مردمی در فراهم کردن آموزش ابتدایی اجباری و یا فراهم آوردن مأموریت‌های آموزشی برای بزرگسالان، سعی

(۴) فراهم آوردن وسایلی که به ایجاد محیط آموزش و تفاهم کمک می‌کند تا مشکلات دیگران را درک کنیم.

(۵) ایجاد احساس میهن‌پرستی و درک افکار و عقاید محلی.

(۶) کشف ارزش‌های اخلاقی که در مراحل مختلف زندگی عمومیت دارند و اساس شخصیت و اخلاق خوب را بنا می‌کنند.

(۷) ایجاد فرصتهایی برای تفریح و فرار از ناراحتی‌ها.

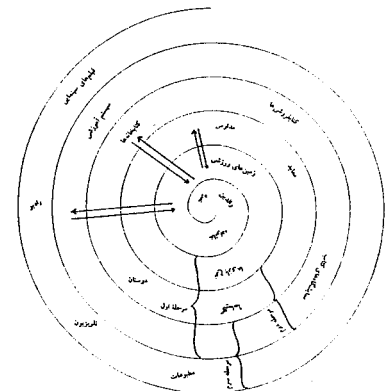
(۸) توسعه و تکمیل ذوق و سلیقه‌های بالارزش و علایق همیشگی در ادبیات.

محیط اجتماعی و عادات مطالعه

عادات مطالعه که هر نوع اجتماعی را مشخص می‌کند، بستگی به عوامل متعددی دارد که اهم آنها عبارتند از:

(a) سطح سواد و آموزش، (b) توسعه اقتصادی و اجتماعی، (c) آداب و سنن خانوادگی و فرهنگی، (d) ادارک و دید سیاسی، (e) نظام آموزشی، (f) نظام کتابخانه‌ها، (g) نوع و الگوی انتشارات. عادت خواندن هم چنین به مقدار زیاد به آثار و تأثیرات مختلف اجتماعی که شخصی از اوان کودکی در برابر آنها قرار دارد، متکی می‌باشد. این آثار و تغییراتی که مؤثر واقع می‌شوند، سه‌نوع می‌باشند که عبارتند از: (a) یک عامل در مقابل یک عامل، (b) یک عامل در مقابل عوامل دیگر یا برعکس، عوامل در مقابل یک عامل، (c) گروه عوامل در مقابل گروه عوامل دیگر. هر نوع عامل اجتماعی تحت تأثیر این عوامل سه‌گانه می‌باشند و در ایجاد عادات فردی از جمله عادت مطالعه مؤثر هستند. می‌توان به تحقیق گفت که کودکان را باید به مطالعه از همان اوان کودکی عادت داد، چون در سنین بالاتر، ایجاد عادت مطالعه در آنها مشکلتر خواهد بود. تصویر (۱) نفوذ اجتماعی و تأثیر و برخوردهای اولیه و مراحل دوم و سوم تشکیل عادت مطالعه را نشان می‌دهد.

تصویر ۱ «تأثیرات بر روی افراد در تشکیل عادات مطالعه»

می‌کنند که در مرکز و در ایالات فرصت‌های سوادآموزی برای طبقات محروم و کم‌درآمد فراهم آورند. ممکن است با گذشت زمان تعداد باسوادان افزایش یابد و همراه با آن عادت مطالعه نیز توسعه یابد. تسهیلات آموزشی باید هرچه بیشتر افزایش یابد و با حداقل قیمت در اختیار همه قرار گیرند. رشته‌های آموزشی حرفه‌ای و فنی باید بر رشته‌های غیرحرفه‌ای تفوق داشته باشند.

تسهیلات موجود برای مطالعه

برای توسعه و بسط عادت مطالعه نه تنها باید فقر و بیسوادی را از بین برد بلکه باید انواع مختلف تسهیلات را نیز برای انجام این منظور فراهم آورد. برای پرورش عادت مطالعه در کودکان، خانه بهترین محل والدین بهترین معلمین می‌باشند. علاوه بر ایجاد محیط اجتماعی مناسب، باید تسهیلات مناسب در خانه از طرف خانواده و تسهیلات عمومی از طرف دولت‌ها برای بالا بردن سطح عادت مطالعه فراهم گردد.

کتابخانه‌های منازل

والدین باید سعی کنند که در خانه خود کتابخانه‌ای را ترتیب دهند. وجود کتابها که دارای مطالب کلاسیک یا مطالب آسان و سبک باشند، می‌تواند انگیزه‌ای برای مطالعه کودکان از اوایل کودکی باشد. مادر و پدر بزرگ والدین باید به کودکان داستانهایی بگویند. علاوه بر این، آنها باید کودکان را مجبور کنند که داستانهایی را با صدای بلند برای آنها بخوانند. با این عمل می‌توان نوعی عمل متقابل بین کودکان و بزرگسالان بوجود آورد که به ارتقاء عادت مطالعه و خواندن منتهی خواهد شد. عادت مطالعه در بزرگسالان یک خانواده، در جوانان آن خانواده مؤثر می‌باشد.

کتابخانه‌های مدارس

بهترین دوران زندگی که بتوان عادت مطالعه را به طور همیشگی ایجاد کرد، دوران جوانی است که ذهن انسان پذیرش بیشتر دارد. بعد از آنکه در مراحل کودکی عادت به مطالعه به وجود آمد، این عادت در تمام دوران زندگی ماندگار می‌شود. بنابراین کلمه Guruv که در زبان هندی به معنای خواندن و مطالعه است، به اندازه کلمه «خدا» اهمیت دارد. معلم‌ها باید برای کودکان احترام قائل شوند و با آنها به صحبت

و گفتگو پردازند. معلم‌ها و کتابدار مدرسه باید کودکان را به مطالعه ترغیب کرده و سپس از آنها بخواهند که آنچه را که خوانده‌اند با زندگی و محیط اطراف خود ارتباط بدهند. باید فعالیت‌های مربوط به کتاب که بتواند نظریات مثبت نسبت به کتاب و مطالعه بوجود آورد، انجام گیرد.

هرمدرسه باید دارای کتابخانه خوبی با کتابهای فراوان باشد. آموزش و پرورش باید بر اساس کتابخانه‌ها باشد. برای کودکان از همان مراحل اولیه مدرسه، کلاسهای برای استفاده از کتابخانه‌ها در نظر گرفته شود. معلم‌ان و کتابداران هر مدرسه باید به کودکان، موجودی مطالب و کتابها را که آنها در طول سالیان گذشته جمع‌آوری کرده‌اند و با تجربیات خود کبار خواندن و مطالعه را تکمیل کرده‌اند، به نمایش بگذارند. کودکان نیز باید در انتخاب کتاب در کتابخانه‌های مدارس، مشارکت داشته باشند. در حال حاضر در هندوستان به ندرت می‌توان کتابخانه مدرسه را پیدا کرد که کتابخانه خوبی باشد. مسئولان امور در هندوستان باید توجه بیشتری به تأسیس کتابخانه‌های مدارس با کتابداران واجد شرایط مبذول دارند. باید در آموزش ابتدایی سرمایه‌گذاری بیشتری انجام گیرد. اگر کودکان عادت مطالعه را در مدارس پیدا نکنند، آنها هنر مطالعه را در بقیه ایام عمر نمی‌توانند فراگیرند.

کتابخانه‌های دانشکده‌ها و دانشگاه‌ها

کتابخانه‌های دانشکده‌ها و دانشگاه‌ها در کشور هندوستان به علت کمبود بودجه کافی رنج می‌برند. بالا رفتن قیمت کتابها و مطبوعات و بودجه‌های غیرکافی مربوط به کتابخانه‌ها، رشد و پیشرفت آنها را کند کرد. کتابها و مطالب تازه‌ای که به مجموعه این نوع کتابخانه‌ها افزوده می‌شوند، معدود و نادر می‌باشند. موجودی کتابخانه‌ها دیگر نمی‌تواند خواننده‌ها را به سوی خود جلب کند. نیازمندی‌های دانشجویان محقق و خواسته‌های اعضاء دانشکده‌ها با موجودی فعلی کتابخانه‌ها برآورد نمی‌شود. مطالبی برای استادان، آن‌گونه که در سالهای گذشته بود، وجود ندارد تا آنها آن مطالب را مطالعه کرده و خود را برای کلاس آماده سازند. در کتابخانه‌های دانشگاهی امروز، شور و اشتیاق و علاقه به رایانه‌ای کردن معطوف بوده و کمتر به ایجاد مجموعه کتابها و جمع‌آوری آنها توجه می‌شود. برای پیشرفت عادت مطالعه و جلب دانشجویان و استادان، به کتابخانه‌های دانشگاهی باید از لحاظ اقتصادی و برنامه‌ریزی توجه کامل شود.

کتابخانه‌های عمومی

هر شهروند باید به اطلاعات دسترسی آسان داشته باشد. حق دسترسی به اطلاعات از عوامل مهم می‌باشد و این حق باید از حقوق اساسی در قوانین ما باشد. کتابخانه‌های عمومی در کشور ما (هندوستان) محدود می‌باشند و علاوه بر این، قانون و نظام کتابخانه در ایالت‌های بزرگ این کشور مانند Bihar, Uttar Pradesh, Rajasthan و غیره نیفتاده است. رشد فعلی کتابخانه‌های عمومی و بودجه مالی آنها برای توسعه آن کتابخانه‌ها، کافی نیست.

هر روستایی باید دارای یک کتابخانه عمومی باشد. اگر یک کتابخانه عمومی نتواند در روستا تأسیس شود، حداقل می‌توان کتابخانه مدرسه روستا را در دسترس مردم قرار داد. کتابخانه‌های عمومی باید دارای بخش‌هایی برای کودکان، زنان و غیره باشد. حداقل باید پنج درصد بودجه دولت صرف توسعه کتابخانه‌های عمومی شود. این اقدام باعث می‌شود که کتاب در دسترس خوانندگان روستایی قرار گیرد. نزدیک بودن به کتابها نوعی انگیزه و عامل خواهد بود که مردم آنها را مطالعه کنند و باعث خواهد شد که عادت مطالعه در آنها ایجاد شود. سازمان RRRLF باید نقش فعالی در خرید و تهیه کتاب برای مناطق روستایی بازی کند. این سازمان در حال حاضر کتابها را برای کتابخانه‌هایی که در مناطق کشور قرار دارند تهیه می‌کند.

مؤسسات NBT، CBT و مرکز ملی برای ادبیات کودکان

مؤسسات فوق در سطح ملی تأسیس شدند و باید سعی در ایجاد علاقه و عادت مطالعه در بین کودکان به عمل آورند. کتابهایی که از طرف آنها منتشر و توزیع شده، چندان عمومیّت پیدا نکرده‌اند، و عامل قیمت کتاب نیز یک عامل بازدارنده برای مردم فقیر می‌باشد. این مؤسسات باید کتابهای بیشتری به زبانهای کشور هندوستان منتشر کنند، اما تاحال این مؤسسات اقدام عاجل برای پیشبرد عادت مطالعه در بین مردم به عمل نیاورده‌اند.

حفظ و استمرار عادت مطالعه

امکانات و تسهیلاتی که برای پیشبرد عادت خواندن و مطالعه به عمل می‌آید باید با انجام فعالیت‌ها و اقدامات مداوم حفظ و نگهداری شود. از جمله این اقدامات و فعالیت‌ها

می‌توان نمایشگاه‌های کتاب، فستیوال‌های کتاب، بازارهای کتاب، تشویق صنایع کتاب، باشگاه‌های کتاب، هدیه‌های کتابی، یادگارهای کتابی و آموزش و تربیت نویسندگان، ناشران و عمومیّت دادن بهترین کتاب‌ها را نام برد.

نمایشگاه‌ها و فستیوال‌های کتاب

باید در هر ایالت یک یا دو نمایشگاه کتاب در هر سال ترتیب داده شود. این کار خوانندگان را با کتابهای تازه آشنا کرده و آنها را از آخرین پیشرفت‌ها در صنایع انتشاراتی آگاه خواهد ساخت. آنهایی که از نمایشگاه کتاب خریداری می‌کنند، باید از مالیات معاف باشند تا بتوان تشکیل عادت مطالعه را تشویق کرد.

بازارهای کتاب

دولت‌ها باید در ایجاد بازارهای کتاب در تمام شهرهای کشور پیشقدم باشند. کتابفروشی‌هایی که در چنین بازارهایی وجود دارند، می‌توانند به آسانی در یک نقطه از شهر در دسترس خوانندگان باشند.

هدایا و یادگارهای کتابی

مردم باسواد می‌توانند نوعی فرهنگ کتاب را در جامعه توسعه دهند. والدین و رفقا می‌توانند در روزهای جشن تولد و اعیاد دیگر، به عنوان هدیه و یادگاری از کتاب استفاده کنند.

کتابخانه‌های سیار

در روستاها و مناطق شهری که در آنها کتابخانه‌ها تأسیس نشده‌اند، باید کتابخانه‌های سیار فعال باشند. حتی کتابفروشی‌های سیار به تعداد زیادی از مردم که نمی‌خواهند برای خرید کتاب به کتابفروشی‌ها بروند، می‌توانند مؤثر واقع شوند. این کتابفروشی‌های سیار کتابها را به در خانه‌های مردم آورده و آنها از حالت خوانندگان بالقوه به صورت خوانندگان واقعی درمی‌آورد.

صنایع کتاب

باید برای ناشران و فروشنندگان کتاب تسهیلات آموزشی فراهم گردد. کاغذ باید در حدّ وفور در دسترس باشد. می‌توان استانداردهایی را برای چاپ کتاب برقرار ساخت تا آنها را ارزان‌تر تهیه کرده و در اختیار تعداد بیشتری از مردم قرار داد.

نتیجه

(۱) کتابخانه‌های عمومی باید موجودی کتابهای خود را طوری فراهم آورند که مناسب خوانندگان بوده و آنها را برای مطالعه تشویق کند. مجموعه و کلکسیونهایی که مناسب نباشند، به تدریج به صورت موزه‌ها و انبارها درخواهند آمد.

(۲) کتابخانه‌های عمومی باید فعالیت‌های گسترده‌ای مانند نمایشگاه‌های کتاب، جشن‌های کتابخانه‌ای، محفل خوانندگان، جلسات مرور و بررسی کتاب محفل شعر و شاعری از طرف نویسندگان و غیره را به عمل آورد تا بتواند خوانندگان بیشتری را جذب کرده و عادت مطالعه را در مردم ایجاد کند.

(۳) در مورد کتاب باید از سوی هر کشور نوعی روش ملی اتخاذ شود و فرهنگ کتاب باید توسعه یابد.

(۴) سازمان‌هایی مانند NBT، CBT و RRRLF باید برنامه‌هایی برای تشویق نویسندگان، ناشران و فروشندگان کتاب پیاده کنند.

(۵) RRRLF باید تسهیلات خرید حداقل هزار جلد کتاب را فراهم کرده و آنها را در کتابخانه‌های سراسر کشور توزیع کند.

(۶) مسئولان ایالت‌ها باید قدم‌هایی برای تأسیس کتابخانه‌های بیشتر در مناطق روستایی بردارند و کتابخانه‌های سیار را برای رساندن کتاب به دور دست‌ترین نقاط مملکت فراهم آورند.

(۷) نویسندگان و ناشرین باید تشویق شوند تا برای کودکان و افرادی که به تازگی به صف خوانندگان پیوسته‌اند، مطالب خوب و خواندنی تهیه کنند.

(۸) باید در رسانه‌های گروهی مانند رادیو و تلویزیون، برنامه‌های کافی برای کتاب و مطبوعات باشد.

یادداشتها

۱. این مقاله ترجمه‌ای است از فصل چهاردهم کتاب زیر:

Mahapatra, P.K and Thomas, V.K. *Public Libraries in Developing Countries: Status and Trends*. New Delhi: Vikas, 1996.

